

col·lecció eines 19

Document marc del programa
per al desenvolupament de plans locals
per a la inclusió social

19

© Generalitat de Catalunya, 2015

Institut Català d'Assistència i Serveis Socials
Passeig del Taulat, 266,270
08019 Barcelona

Equip de treball

Gemma Jaumandreu, Barcelona (Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet)
Sergi Benedicto i Judit Simó, Barcelona (Ajuntament de Terrassa)
Carles Sucarrats, Girona (Àrea de Benestar Social del Consell Comarcal del Pla de l'Estany)
Vanessa Gesa, Lleida (Consell Comarcal La Noguera)
Sergi Sánchez, Tarragona (Ajuntament de Tarragona)
Rosa Requena, Associació Catalana de Municipis
Arnau Vallbé, Federació de Municipis Catalunya
Andrea Noferini, Universitat Pompeu Fabra i Universitat Autònoma de Barcelona
Núria Font, Àrea d'Atenció a les Persones, Diputació de Barcelona
Xavier Delgado, Institut Català d'Assistència i Serveis Socials (ICASS)
Jaume Forés, Institut Català d'Assistència i Serveis Socials (ICASS)
Francesc Martínez, Institut Català d'Assistència i Serveis Socials (ICASS)

Volem donar les gràcies als tècnics i tècniques d'altres PLIS que han participat en les reunions fetes als serveis territorials amb vista a elaborar aquest document.

Avis legal:

Aquesta obra està subjecta a una llicència Reconeixement-No Comercial-Sense Obres Derivades 3.0 de Creative Commons.

Se'n permet la reproducció, distribució i comunicació pública sempre que se'n citi l'autor o autors i l'editor, i no es faci un ús comercial de l'obra original ni se'n creïn obres derivades. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/legalcode.ca>

1a edició electrònica: desembre de 2014

Dipòsit legal: B. 27580-2014

Disseny original: Txell Gràcia

Maquetació: gama, sl

També podeu trobar aquest llibre i les altres publicacions del Departament de Benestar Social i Família a gencat.cat/bsf/publicacions

col·lecció eines 19

Document marc del programa
per al desenvolupament de plans locals
per a la inclusió social

19

Presentació

Em plau presentar-vos el Document marc del Programa per al desenvolupament dels plans locals d'inclusió social. Aquest document vol ser una eina que faciliti el disseny, la implementació i l'avaluació de l'estratègia per a la inclusió social als àmbits local i comarcal, de forma consensuada amb els actors dels territoris, i coordinant la utilització dels recursos existents.

L'any 2006, la Generalitat de Catalunya va posar en marxa el Programa per a l'impuls dels plans locals d'inclusió social i actualment hi ha 42 municipis i comarques que hi participen, dissenyant polítiques i accions encaminades a la lluita contra la pobresa i al foment de la inclusió social. Aquestes polítiques i accions incorporen, com a principis orientadors, la multidimensionalitat, la transversalitat, la participació i el treball en xarxa, la promoció de l'autonomia, la perspectiva comunitària i el reconeixement de les especificitats territorials. Es tracta, per tant, de potenciar polítiques amb un enfocament més preventiu respecte als factors que incideixen en el risc d'exclusió social, i de donar resposta a les seves causes.

D'altra banda, la crisi econòmica actual ha evidenciat la necessitat de millorar i actualitzar les respostes que es donen des de totes les instàncies de l'Administració i de la societat civil a les situacions de risc que pateixen cada cop més persones i famílies al nostre país, i específicament la tasca desenvolupada en el marc dels plans locals d'inclusió social. Amb aquest objectiu, a finals de l'any 2012 es van constituir tres grups de treball que han portat a terme una revisió de les metodologies i les eines de treball dels plans locals d'inclusió social per tal de dotar-les de més concreció i capacitat transformadora.

Aquests grups de treball, que mantindran la seva activitat com a grups de millora contínua, han servit per facilitar la representativitat dels plans locals d'inclusió social dels diferents territoris de Catalunya, així com de les entitats municipalistes.

El resultat final d'aquests treballs és aquest Document, que, a més de revisar els marcs conceptual i estratègic de l'actuació dels plans locals d'inclusió social, en revisa la metodologia de treball i incorpora com a annexos una sèrie d'eines importants per a la millora de la seva actuació: un glossari de conceptes bàsics, un nou model de memòria d'avaluació qualitativa i la revisió dels seus objectius, línies d'actuació i indicadors.

També, s'ha elaborat en el marc d'aquests treballs una guia que faciliti la col·laboració en xarxa per a la inclusió social, objecte d'una altra publicació, i s'ha posat en marxa una base de dades de bones pràctiques en matèria d'inclusió social que ens ha de servir per conèixer i compartir experiències d'èxit.

El Departament de Benestar Social i Família vol compartir aquestes eines amb tots els ens locals i les entitats i les organitzacions que hi col·laboren, per potenciar i facilitar el disseny, la implementació i l'avaluació de noves polítiques i actuacions inclusives i de lluita contra la pobresa i l'exclusió social.

Carmela Fortuny

Directora general de l'ICASS

ÍNDIX

A	INTRODUCCIÓ	6
----------	-------------	---

C	MARC CONCEPTUAL	7
	B.1. Inclusió i exclusió socials: definint els conceptes	7
	B.2. Del marc europeu a l'àmbit local	7
	B.3. Els principis de les noves polítiques	8
	B.4. L'enfocament dels plans locals d'inclusió social	10

C	MARC ESTRATÈGIC: MISSIÓ I OBJECTIUS DELS PLIS	12
----------	---	----

D	METODOLOGIA DELS PLIS	14
	D.1. Fases i productes dels PLIS	14
	D.2. La participació i el treball en xarxa en els PLIS	16
	a) Els actors públics	16
	b) Les entitats socials, el tercer sector, agents socials i la ciutadania	17
	c) Els actors privats	18
	d) Altres actors	18
	D.3. L'articulació dels PLIS: l'OTL	18

E	BIBLIOGRAFIA	20
----------	--------------	----

ANNEXOS		21
	I. Conceptes bàsics	21
	II. Memòria qualitativa	25
	III. Relació de les línies d'actuació i indicadors dels objectius generals	35
	IV. Relació d'ens locals que participen en el programa per al desenvolupament de plans locals d'inclusió social 2014	38

INTRODUCCIÓ

El Departament de Benestar Social i Família de la Generalitat de Catalunya impulsa el Programa per al desenvolupament de plans locals per a la Inclusió Social, d'acord amb els plans d'acció per a la inclusió i la cohesió social de Catalunya.

Aquest Programa té per objectiu dissenyar i articular l'estratègia per a la inclusió social als àmbits local i comarcal, de forma consensuada amb els agents dels territoris, i basada en les diagnosi i els recursos existents.

Per mitjà del Programa es dona suport econòmic i tècnic per implementar plans locals d'inclusió social (PLIS) en municipis i comarques de Catalunya.

El *Pla per a la inclusió i la cohesió social a Catalunya 2006-2009* assenta els principis i les bases de l'acció per a la inclusió social al Principat. Proposa un model innovador d'intervenció dels poders públics que actui enfront del fenomen de l'exclusió social, així com sobre els factors o les causes que el produeixen i/o el reproduïen en els territoris. El *Pla d'acció per a la inclusió i la cohesió social 2010-2013* manté la continuïtat dels principis del pla anterior.

De forma complementària, el *Document de propostes per a la lluita contra la pobresa i per a la inclusió social a Catalunya*, del Govern de la Generalitat de Catalunya, de l'any 2012, identifica les estratègies transversals i territorials com a peça clau per optimitzar esforços i recursos, públics i privats.

En aquest document es planteja la necessitat de reformular els PLIS, a fi d'assegurar la seva efectivitat com a eina facilitadora d'una intervenció global, transversal, integrada i participativa, amb un lideratge clar que compti amb la implicació real de tots els agents socials del territori.

Aquesta reformulació s'ha desenvolupat durant els anys 2013 i 2014, de forma consensuada amb les entitats municipalistes, la Diputació de Barcelona, experts universitaris, representants tècnics dels ens locals i personal tècnic de la Generalitat de Catalunya.

El present Document marc, que forma part dels productes d'aquesta reformulació, es dota d'orientacions sobre la concepció dels PLIS pel Departament de Benestar Social i Família de la Generalitat de Catalunya, les seves característiques bàsiques i el seu desplegament i avaluació.

MARC CONCEPTUAL

B.1. Inclusió i exclusió socials: definint els conceptes

Pobresa, desigualtat, inclusió i exclusió socials són els principals conceptes que tenen impacte sobre el benestar i el desenvolupament de les expectatives de vida dels individus. Reconeixent les fortes limitacions analítiques per mesurar i definir aquests conceptes amb la mera mètrica monetària, en aquestes últimes dècades, economistes, sociòlegs i especialistes de les polítiques socials, entre d'altres, han ampliat el debat sobre quins han de ser els objectius de les polítiques públiques orientades al desenvolupament humà.

Per exclusió social, s'entén el procés mitjançant el qual els individus o grups són, de manera total o parcial, exclosos d'una participació plena en la societat en la qual viuen. El concepte, sorgit els anys 70 a França en un context en el qual la tradició francesa de solidaritat social trobava serioses dificultats per respondre a les demandes de la ciutadania, centra l'atenció cap als grups més desfavorits i afectats per nous problemes socials (desocupació, precarietat laboral, segregació urbana, canvis en l'estructura familiar, etc.), als quals les polítiques tradicionals de l'estat del benestar no donaven respostes adequades.

El complement positiu de l'exclusió social és evidentment la inclusió social. El Banc Mundial defineix, per exemple, la *inclusió social* com el 'procés d'ampliació de les capacitats de les persones i els grups per poder participar plenament en la societat'. La inclusió social té per objectiu, per tant, assegurar que els individus puguin tenir una veu en les decisions que afecten les seves vides i que puguin gaudir d'igualtat d'accés als mercats, als serveis i als espais polítics, socials i físics de les seves comunitats. La inclusió social és alhora un resultat i un procés de millora de les oportunitats i de les llibertats dels individus. Aquesta nova perspectiva remarca la idea que la pobresa per si sola no és capaç de reflectir la magnitud i la complexitat dels estats de privació en els quals els ciutadans es poden trobar. Raça, origen ètnic, sexe, religió, lloc de residència, condició de discapacitat, edat, salut, orientació sexual poden esdevenir elements o condicions intensificadors de risc d'exclusió en el nostre context actual. Les polítiques per a la inclusió social s'han d'adaptar, per tant, a aquests nous fenòmens.

B.2. Del marc europeu a l'àmbit local

Des dels anys setanta fins ara, la societat ha experimentat tot un seguit de transformacions que han incidit directament en la seva població. Aquests canvis han provocat l'emergència de noves lògiques de marginació i desigualtat.¹

Davant de les situacions actuals de vulnerabilitat creixent a les societats occidentals i la no-supervenció de les antigues desigualtats, la Unió Europea disposa mesures i accions per donar-hi resposta. Pel març de l'any 2000, el Consell Europeu de Lisboa posa les bases per a la lluita contra l'exclusió social, amb un doble objectiu: l'enfortiment de l'economia de la Unió i l'articulació de mesures contra l'exclusió social i el foment de la cohesió i la inclusió socials. Pel desembre del mateix any, el Consell Europeu de Niça impulsa la generació dels plans nacionals per a la inclusió social i adapta el seu Mètode obert de coordinació a les polítiques de protecció i inclusió social. El mètode és un

1.

SEN, Amartya. *Nuevo examen de la desigualdad*. Alianza Editorial, 2004. GOUGH, Jamie; EISENSCHITZ, Aram; McCULLOCH, Andrew. *Spaces of social exclusion*. London, New York: Routledge, 2006. SUBIRATS, J. (dir.). *Pobresa y exclusión social. Un análisis de la realidad española y europea*. Barcelona: Fundació La Caixa, 2004. BOURGUIGNON, François et al. *Luchas contra la pobreza. Políticas sociales en Europa*, 2005, n. 18, p. 1-109. ARRIBA, Ana (2002), *El concepto de exclusión en política social*. Unidad de Políticas comparadas, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2002. NAVARRO LÓPEZ, Vicenç (2006). *El subdesarrollo social de España: causas y consecuencias*. Barcelona: Anagrama, 2006.

procés voluntari que es basa en l'establiment d'objectius comuns i l'avaluació dels avenços cap a la seva consecució, per mitjà d'indicadors comuns. Aquest procés també hauria de garantir una cooperació més estreta amb les parts interessades, incloent-hi les autonomies, els interlocutors socials i la societat civil.

L'any 2003, la Comissió Europea destaca el paper fonamental dels ens locals en el desenvolupament de polítiques d'inclusió, reconeixement que troba el seu impuls definitiu el març del 2006 amb la identificació de l'àmbit local com l'escenari adient per a l'articulació dels actors locals per a la inclusió.

Seguint els acords del Consell Europeu i els objectius del Mètode obert de coordinació social, diferents estats membres inicien el disseny dels seus propis plans nacionals d'inclusió social.² Per donar suport als processos d'inclusió dels més desfavorits, l'Estat espanyol, a través de la cooperació amb les comunitats autònomes, desenvolupa un conjunt de programes socials, entre els quals destaquen els plans nacionals d'acció per a la inclusió social (PNAIN). El primer Pla nacional es remunta al 2001, a partir del qual l'estratègia es desplega també a l'àmbit autonòmic. Aquestes orientacions es van concretar en el Pla per a la inclusió i la cohesió social a Catalunya 2006-2009, que va donar lloc al Programa per al desenvolupament de plans locals d'inclusió social.

L'*Estratègia Europa 2020* té com a finalitat establir les condicions propícies per a un tipus de creixement més intel·ligent, sostenible i integrador a la Unió Europea, orientat a reforçar l'ocupació, la cohesió social i territorial. Estableix cinc objectius clau a assolir en els àmbits de: l'ocupació, l'educació, la integració social i la reducció de la pobresa. En el seu marc, neix l'any 2010 la Plataforma europea contra la pobresa i l'exclusió social, la qual se centra en l'assoliment de l'objectiu relacionat amb la reducció de la pobresa.

En consonància amb aquesta Estratègia, el Paquet d'inversió social adoptat per la Comissió Europea a principis de 2013 és un marc polític integrat per garantir que els sistemes de protecció social responguin a: les necessitats de les persones en els moments crítics al llarg de la vida; l'aplicació d'unes polítiques socials simplificades i millor orientades; oferir sistemes de protecció social adequats i sostenibles, i millorar les estratègies d'inclusió activa en els estats membres.

B.3. Els principis de les noves polítiques

A finals del segle passat es produeix un canvi de perspectiva en el tractament i l'aproximació al fenomen de la pobresa. Es passa d'una visió centrada exclusivament en la pobresa econòmica a un enfocament en el qual es considera que els causants d'una situació d'exclusió social poden ser factors múltiples. Aquest gir en l'orientació respon a fenòmens produïts en la mateixa societat: la debilitació de l'estat del benestar, els canvis en la morfologia familiar, el pas de la societat postindustrial a la societat del coneixement, etc. Aquestes circumstàncies fan augmentar les incerteses de les persones, ja que provoquen una generalització i una universalització del risc de desvincular-se respecte dels eixos que garanteixen la inclusió i la cohesió en una societat determinada.

Davant la complexitat del fenomen de l'exclusió social, els instruments emprats fins ara han quedat obsolets. Per tant, cal dotar-se de noves eines d'actuació i definir polítiques per fer-hi front, passant de la lògica tradicional a una lògica innovadora.

TAULA 1. LA NOVA LòGICA DE LES POLÍTIQUES EN L'ÀMBIT SOCIAL

LÒGICA TRADICIONAL	LÒGICA INNOVADORA
Individual	Perspectiva comunitària
Assistencial	Promoció de l'autonomia i apoderament
Unicausal (renda)	Multidimensional
Reactiva	Proactiva (estratègica)
Orientada a les conseqüències	Orientada a les causes
Segmentació vertical	Perspectiva multinivell i transversal
Separació públic-privat	Participació d'agents privats
Homogeneïtzadora	Sensibles a l'especificitat territorial
Inversió privada	Inversió social
Innovació empresarial	Innovació social

Font: Diputació de Barcelona. *Plans locals d'inclusió social. Guia metodològica revisada*. Col·lecció Documents de Treball, Sèrie Benestar Social, 13, 2012.

Els principis de les polítiques de lluita contra l'exclusió i el foment de la inclusió socials són:

- **Perspectiva comunitària:** tenir present en les polítiques socials l'entorn físic i relacional de la persona, passant de polítiques adreçades a l'individu a polítiques amb una perspectiva de comunitat.
- **Promoció de l'autonomia i l'apoderament:** elaborar polítiques que tinguin com a objectiu promoure i fomentar la capacitat i la potenciació de l'autonomia de les persones, i no limitar-se a un enfocament assistencialista.
- **Enfocament multidimensional:** elaborar polítiques de caire transversal que tinguin present les diferents dimensions implicades en les situacions d'exclusió.
- **Visió estratègica:** implementar polítiques d'anticipació i prevenció de situacions de risc d'exclusió social (dimensió proactiva), sense que això impliqui deixar d'aplicar actuacions reactives davant de situacions d'urgència social.
- **Enfocament orientat a les causes:** dins d'aquesta visió estratègica de les noves polítiques, cal una detecció de quines són les causes que provoquen les diverses formes d'exclusió social per tal d'actuar-hi, afeblint els factors generadors de l'exclusió.
- **Perspectiva multinivell i transversal:** habilitar nous espais de diàleg i cooperació en l'elaboració i la implementació de polítiques socials, que impliquin les diverses àrees de l'Administració municipal i comarcal i d'altres administracions públiques presents en el territori.
- **Promoció de la participació:** la lluita contra els processos d'exclusió social supera els àmbits d'actuació de les administracions públiques. Cal definir espais de coresponsabilitat, treball i negociació que fomentin la participació de les entitats privades, el tercer sector i la ciutadania a escala individual o grupal.
- **Reconeixement de l'especificitat territorial:** dissenyar polítiques adaptades a la realitat de cada territori i a llurs demandes i necessitats socials.

- **Inversió social:** plantejar polítiques socials que capacitin les persones al llarg del seu cicle vital i que reverteixin positivament en el conjunt de la societat, prevenint futurs costos socials i econòmics.
- **Innovació social:** generar i potenciar projectes que donin resposta a les situacions i les problemàtiques detectades en cada moment, de forma creativa i original i amb nous enfocaments.

Des de la perspectiva dels instruments, les institucions europees conviden totes les administracions públiques (locals, regionals i estatals) a proposar solucions innovadores, multinivell i sensibles a les preferències dels ciutadans, així com a ampliar la participació als actors de la societat civil per contribuir amb més eficàcia al disseny i a la implementació de noves polítiques públiques integradores.

En un marc d'actuació multinivell i multiactor, la complexitat i la múltiple dimensió de l'exclusió social requereixen una cooperació horitzontal i vertical entre els diferents actors de l'Administració pública i de la societat civil. La cooperació entre els diferents nivells de govern augmenta gràcies a les actuacions transversals i a la recerca de la distribució territorial òptima de les intervencions. Es fa necessària una atribució de responsabilitats més clara en la coordinació de les accions.

B.4. L'enfocament dels plans locals d'inclusió social

Els PLIS es plantegen com a estratègies locals per combatre les situacions de vulnerabilitat i d'exclusió social relacionades amb els diferents àmbits de la vida de les persones:

- **Àmbit econòmic:** situacions de privació material, desprotecció social, dependència econòmica...
- **Àmbit laboral:** impossibilitat de participar en el mercat laboral de manera activa, situacions de precarietat laboral, *poorworkers*, inseguretat laboral, dificultats de conciliació familiar-laboral, explotació...
- **Àmbit formatiu:** nivells formatius baixos, fracàs escolar, abandonament formatiu, absentisme...
- **Àmbit sociosanitari:** discapacitats, dependència, malalties estigmatitzades, addiccions, atenció mèdica deficient, manca d'accés als serveis sanitaris...
- **Àmbit residencial:** manca d'habitatge, desnonaments, infrahabitatge, amuntegament...
- **Àmbit relacional:** debilitat o manca de vincles familiars i socials (aïllament relacional), deteriorament o fractura de les xarxes familiars (violència masclista o de gènere, violència domèstica...).
- **Àmbit comunitari-polític:** manca de participació en la vida comunitària i política per situacions administratives, penals o individuals, que impedeixen a les persones afectades fer sentir les seves preocupacions, necessitats i interessos en l'agenda pública.
- **Àmbit espacial/territorial:** deteriorament de les condicions de l'entorn de residència i dels serveis de proximitat (aïllament de l'entramat urbà, manca de serveis públics propers, degradació de l'espai públic...).

Les situacions i els processos concrets d'exclusió social són dinàmics i complexos, i poden respondre a la combinació de múltiples factors que es realmenten entre si.

Per aquests motius, els PLIS adopten una perspectiva global que s'hauria d'articular per mitjà d'acions complementàries des de polítiques d'habitatge, ocupació, serveis socials, salut, etc. Alhora, procuren que aquestes mesures estiguin incardinades amb polítiques a més llarg termini i de caràcter transformador.

Les intervencions del PLIS poden tenir com a objecte diferents ciutadans i col·lectius. Amb aquestes es poden atendre dificultats socials d'ordre i nivell diversos, que van des de les situacions de mera manca material o aïllament social fins a actuacions de caire més preventiu i de promoció de la cohesió social.

MARC ESTRATÈGIC: MISSIÓ I OBJECTIUS DELS PLIS

Els plans locals d'inclusió social són eines de planificació estratègica adaptades a les necessitats i les realitats de cada territori.

Tenen com a finalitat l'elaboració i la coordinació d'iniciatives, mesures i accions d'intervenció social que permetin detectar i afeblir els factors d'exclusió social i de vulnerabilitat.

Els PLIS operen tant en l'àmbit de la prevenció davant els riscos d'exclusió social com en l'atenció als sectors de la població que es troben en situació d'especial vulnerabilitat.

La **missió** dels plans locals d'inclusió social és:

Promoure mesures per a la inclusió i la cohesió socials mitjançant un model d'intervenció en xarxa de tots els agents del territori, especialment les administracions locals”

El seu objectiu principal és la inclusió social i aconseguir més cohesió social de tota la població, mitjançant el treball en xarxa amb tot el conjunt d'actors que operen al territori, i un abordament integral i transversal.

Els **objectius estratègics** dels plans locals d'inclusió social són:

- **Debilitació dels factors generadors de processos d'exclusió i foment de l'autonomia de les persones i l'apoderament.** Intervenir sobre les causes i els factors que generen riscos d'exclusió social en el territori i complementar el disseny d'estratègies de prevenció amb una atenció a col·lectius vulnerables que potencii l'autonomia de les persones.
- **Superació del marc estricte dels serveis socials.** Actuar de forma transversal, tot incorporant al conjunt d'àrees i departaments de l'Administració local el disseny i l'execució d'estratègies d'intervenció integrals oferint solucions d'innovació, planificació i gestió basades en criteris d'inclusió i cohesió.
- **Adequació de totes les accions a les diverses realitats territorials.** Tenir en compte les situacions d'especial necessitat que es generen d'acord amb les dinàmiques pròpies i diferenciades de cada territori i articular comunitàriament el conjunt d'actuacions i mesures que es despleguin en aquest.

D'aquests objectius estratègics se'n desprenen els **objectius generals** (OG) i les **línies d'actuació** (LA) següents:

- OG 1. Promoure actuacions estratègiques i integrals que prioritzin la debilitació dels factors estructurals que generen processos d'exclusió social.
 - LA 1.1. Impulsar, liderar i aprovar el procés del Pla local d'inclusió social.
 - LA 1.2. Promoure actuacions adreçades a dos o més àmbits que incideixen o poden incidir en processos o situacions d'exclusió.

LA 1.3. Promoure processos de capaciació de l'autonomia de la població destinatària.

- OG 2. Impulsar actuacions preventives i d'inclusió social des d'una òptica comunitària i territorial amb l'objectiu de reforçar les xarxes familiars, socials i comunitàries, i afavorir la cohesió social.

LA 2.1. Incorporar iniciatives d'acció i desenvolupament comunitari de caire preventiu, per tal de tenir present l'entorn físic i relacional de la persona.

LA 2.2. Establir mecanismes de coordinació, cooperació i col·laboració que interrelacionin les actuacions del PLIS amb els plans de desenvolupament comunitari i de ciutadania i immigració presents al territori, així com altres plans o projectes d'abordament comunitari.

- OG 3. Facilitar la creació del treball en xarxa, integrat, transversal i proper al territori entre tots els actors públics, privats i del tercer sector social.

LA 3.1. Implicar els diferents departaments dels ens locals, disposant d'espais i mecanismes de coordinació i seguiment interdepartamentals.

LA 3.2. Establir espais i procediments de coresponsabilitat, treball i negociació entre el màxim d'actors que treballen en el camp de la inclusió social al territori (públics, privats i del tercer sector).

- OG 4. Dissenyar processos i instruments participatius per garantir la implicació ciutadana en la configuració de les actuacions inclusives.

LA 4.1. Establir mecanismes de participació (informació, deliberació, consulta) amb actors de tota mena (els públics, les entitats socials, els del tercer sector, els agents socials, la ciutadania i els privats).

LA 4.2. Elaborar i impulsar un pacte de ciutat o de comarca a favor de la inclusió i la cohesió socials, i fer-ne el seguiment.

- OG 5. Promoure pràctiques innovadores en l'abordament de l'exclusió social, tenint en compte les ruptures que es poden produir en la trajectòria de vida.

LA 5.1. Donar resposta a situacions i problemàtiques de forma creativa i original, amb nous enfocaments, tenint en compte els cicles vitals.

LA 5.2. Aplicar els criteris de bones pràctiques en matèria d'inclusió a les accions que es desenvolupin en el territori (vegeu la fitxa de bones pràctiques a la web del Departament de Benestar Social i Família).

- OG 6: Produir i transferir coneixement sobre la situació de l'exclusió social de caire local, així com els recursos i les accions o mesures per a la inclusió i la cohesió socials del territori.

LA 6.1. Generar coneixement sobre les desigualtats socials, els riscos d'exclusió social i els recursos per a la inclusió social existents en el territori, aportant indicadors i elements de diagnòsi útils per a la inclusió i la cohesió socials, la seva avaluació periòdica i el seu (re) disseny.

LA 6.2. Establir fórmules per difondre i posar a disposició de qui ho necessiti el coneixement sobre la situació de l'exclusió social a l'àmbit local i les accions inclusives que s'estan generant en el territori.

METODOLOGIA DELS PLIS

Per al procés d'elaboració dels plans locals d'inclusió social es pren com a referència la *Guia metodològica* revisada de plans locals d'inclusió i cohesió social editada per la Diputació de Barcelona.³

A fi i efecte de promoure polítiques públiques que cerquin l'equitat social i la igualtat d'oportunitats per a tota la ciutadania, serà necessari que en les diferents fases d'un PLIS es compti amb la implicació del conjunt d'actors presents al territori.

Aquest treball en xarxa ha de permetre concretar i articular una política d'inclusió social als àmbits local i comarcal que respongui a les necessitats definides conjuntament, i en què es plantegin accions coordinades i consensuades d'acord amb les possibilitats existents.

D.1. Fases i productes dels PLIS

Per al desenvolupament d'un PLIS es plantegen sis etapes amb un producte diferenciat, que formen part d'un mateix procés que es realimenta permanentment.

TAULA 2. FASES I PRODUCTES DELS PLIS	
FASES	PRODUCTES
0. Moment inicial	Memòria justificativa de la necessitat del PLIS i els seus objectius. Esborrany del disseny de la primera planificació.
1. Diagnosi de l'exclusió i inclusió social al territori	Diagnosi i mapes (vulnerabilitat, recursos i actors)
2. Elaboració del Pla local d'inclusió social	Planificació i memòria del procés
3. Validació i aprovació del PLIS	Pla local d'Inclusió social i memòria del procés
4. Execució	Memòria d'actuacions
5. Avaluació i actualització del Pla	Memòria del procés

Font: Elaboració pròpia.

El moment inicial es correspon amb les diligències prèvies al disseny d'un PLIS, per mitjà de les quals se sol·licitarà l'adscripció al Programa de desenvolupament de plans locals d'inclusió social del Departament de Benestar Social i Família de la Generalitat de Catalunya.

El procés del PLIS en sentit estricte arrenca de l'elaboració d'una **diagnosi** sobre les situacions de vulnerabilitat social al territori, els recursos existents per donar-hi resposta i la xarxa d'actors.

Aquesta diagnosi permetrà identificar els eixos i les línies d'actuació que es preveu seguir en el PLIS, així com el procés a seguir. D'acord amb aquesta **planificació, es validarà i s'aprovarà** políticament el document estratègic del PLIS.

A continuació es procedirà a **executar el PLIS**, atenent tant a la creació d'estructures o dispositius de treball i anàlisi com a la implementació d'accions concretes.

3.

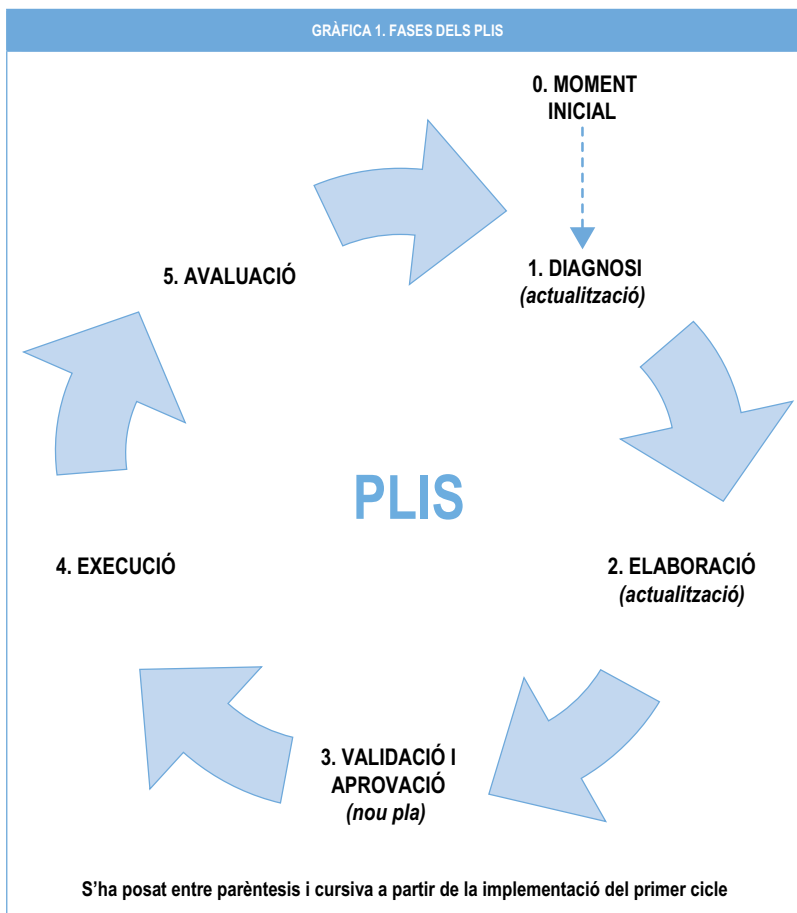
Plans locals d'inclusió social. Guia metodològica revisada. Col·lecció Documents de Treball, sèrie Benestar Social, 13. Diputació de Barcelona, 2012.

Un cop l'any s'**avaluarà el procés d'implementació**, per tal de veure com els canvis proposats en les formes de treballar (transversalitat, treball en xarxa, participació, etc.) estan modificant les dinàmiques dels serveis i generant impactes en l'organització. Aquesta avaluació de procés permetrà reajustar les estratègies per optimitzar els resultats.

Després de quatre o cinc anys des de l'inici del procés d'un PLIS es farà una avaluació global de les actuacions dutes a terme.

Amb aquesta anàlisi es mesuraran els resultats obtinguts per mitjà de les estratègies i les accions engegades, i es valorarà el seu grau d'adequació i d'idoneïtat respecte de les necessitats detectades en un principi.

Amb l'avaluació global es dona per finalitzat un cicle complet del PLIS i s'assenen les bases per a l'inici del cicle següent. La informació obtinguda permetrà ajustar i actualitzar el Pla en el seu conjunt (diagnosi, redacció, aprovació, implementació)

D.2. La participació i el treball en xarxa en els PLIS

L'ens local que impulsa un PLIS haurà de comptar amb la implicació dels actors presents al territori tant pel que fa al procés d'elaboració com a l'execució i l'avaluació del pla.

El grau o el nivell de vinculació de cada actor amb el PLIS serà variable en funció de les característiques de la xarxa (diversitat, densitat, coneixement mutu, coordinació, cohesió...), i de la dimensió, les possibilitats i les prioritats de cada organització.

Per tant, a l'hora de planificar les estratègies de treball en xarxa i participació en un PLIS, caldrà tenir present quin és i com és l'entramat del territori, tot considerant diferents tipologies d'actors:⁴

- Públics
- Les entitats socials, el tercer sector, els agents socials i la ciutadania
- Privats

Ahora, caldrà plantejar fórmules de governança⁵ que considerin la transversalitat pel què fa a aquestes tres categories, la implicació multinivell en relació amb els diversos graus de responsabilitat en el si de les organitzacions, o la cooperació i el treball en xarxa en el disseny i la implementació d'accions.

a) Els actors públics

Són aquells de naturalesa pública que operen al territori, tant en l'aspecte tècnic com en el polític. La Generalitat de Catalunya, l'ajuntament o el consell comarcal, i la resta d'administracions presents.

El Departament de Benestar Social i Família de la Generalitat de Catalunya

El principal departament de la Generalitat de Catalunya implicat en els PLIS és el de Benestar Social i Família, mitjançant l'ICASS. Aquest departament coopera amb les àrees bàsiques de serveis socials en matèria financera i tècnica.

El nivell financer s'articula a través de la fitxa 8 del Contracte programa del Departament, i es financen dos conceptes:

- Recursos humans de l'Oficina Tècnica Local (OTL).
- Accions innovadores.

A escala tècnica, la cooperació es fa mitjançant els serveis territorials (ST) de cada demarcació, que esdevenen el punt de contacte entre el departament i l'ens local al territori.

La vinculació dels serveis territorials amb els PLIS s'articula a través de:

- Una participació institucional amb la presència del director o directora de cada demarcació territorial en la presentació dels plans (s'ha de pactar amb el director o directora de cada ST).
- L'acompanyament, el seguiment i l'avaluació dels plans que els actors dels territoris fan a cada demarcació.
- Els ST també tenen la funció de coordinar, unificar i fer de catalitzadors de les aportacions i les propostes que emanin dels grups de treball que es puguin conformar amb els diferents PLIS. La relació explícita de com s'articulen les relacions entre els ST i el PLIS de cada territori les defineixen a cada demarcació territorial els mateixos tècnics.

4

Entre aquests tres grans grups podem trobar actors que s'ubiquen en la intersecció entre dues categories.

5

Per a més informació: <http://cor.europa.eu/en/activities/governance/Documents/CoR's%20White%20Paper%20on%20Multi-level%20Governance/ES.pdf>

L'ens local

En la mesura que un PLIS és un projecte de ciutat o comarca, l'ens local (ajuntament o consell comarcal), amb el suport del Departament de Benestar Social i Família, és qui impulsa, lidera i aprova el pla.

Altres plans del territori

D'acord amb les fitxes 7, 8 i 29.1 del contracte programa de l'any 2014, l'ens local haurà d'establir mecanismes interns de coordinació, cooperació i col·laboració entre els tres plans que el Departament de Benestar Social i Família desenvolupa en les àrees bàsiques de serveis socials:

- Plans locals per a la inclusió social
- Plans de desenvolupament comunitari
- Plans de ciutadania i immigració

El Departament de Benestar Social i Família impulsarà un grup de treball transversal entre els departaments de la Generalitat que porten a terme plans d'acció en els territoris. La finalitat d'aquest grup ha estat ordenar i treballar la complementarietat dels diferents plans, explorant possibles vies de col·laboració.

- Departament de Territori i Sostenibilitat (Pla de barris)
- Departament d'Ensenyament (Pla educatiu d'entorn)
- Departament de Salut (Salut als barris)
- Departament de Benestar Social i Família (Pla local per a la inclusió social, Pla de desenvolupament comunitari, Pla de ciutadania i immigració)
- Departament d'Empresa i Ocupació (Treball als barris)

Altres actors públics

Cal considerar també la resta d'administracions que puguin estar operant en cada territori, com, per exemple: els consells comarcals, les diputacions, l'Administració estatal, o altres departaments de la Generalitat de Catalunya.

b) *Les entitats socials, el tercer sector, agents socials i la ciutadania*

En aquesta tipologia s'inclouen entitats, fundacions, associacions comunitàries, de veïns i veïnes, de pares i mares... que poden operar sobre diferents temàtiques o en relació amb col·lectius socials (immigració, gent gran, discapacitats...). També es tenen en compte: organitzacions no governamentals, col·legis professionals, sindicats, associacions empresarials o comercials i la ciutadania en general no associada.

El paper de les entitats és de gran importància pel fet de tractar-se d'actors amb experiència en la gestió i el subministrament de serveis a les persones en risc d'exclusió social. Aquesta situació les dota d'un coneixement de primera mà de les problemàtiques socials presents en el territori.

Un treball en xarxa coordinat amb les entitats ha de comportar l'intercanvi de coneixements i estratègies, l'aprofitament dels recursos i limitar les situacions de duplicitat entre els diferents serveis.

D'altra banda, les intervencions dels PLIS s'adaptaran millor a la realitat si compten amb la coresponsabilització de les persones beneficiàries. Caldrà plantejar fórmules per implicar-les i fer-les partícips en les accions a efectuar des del pla.

c) Els actors privats

La xarxa d'actors privats està conformada per les empreses que operin en el territori, i, especialment, les empreses d'inserció, les cooperatives d'iniciativa social...

La seva capacitat d'aportar recursos, així com de dinamitzar l'activitat econòmica local és important a l'hora d'aconseguir una estratègia comuna més sòlida. A més, el fet d'implicar els actors privats confereix un valor afegit especialment en aquelles necessitats referents als àmbits formatiu i laboral.

d) Altres actors

De forma complementària a les tres grans tipologies d'actors participants en els PLIS, cal considerar també la implicació de les universitats, els centres d'ensenyament, les organitzacions polítiques, el voluntariat, els moviments socials o els experts i professionals.

D.3. L'articulació dels PLIS: l'OTL

L'Oficina Tècnica Local (OTL) és l'òrgan tècnic del Pla local d'inclusió social, i té l'objectiu de dinamitzar, coordinar i supervisar el procés d'elaboració, implementació i avaluació del pla.

El personal mínim que ha de conformar l'OTL és un tècnic superior, responsable tècnic de la mateixa oficina, i un tècnic mitjà.

En la mesura en què els PLIS són una aposta estratègica per a la inclusió i la cohesió socials en l'àmbit local, les OTL s'han de consolidar com a òrgans estables en l'estructura de l'ens municipal o comarcal.

Les funcions concretes de l'OTL són:

- Conèixer els processos d'exclusió i fractura social al territori, a través de la generació, la monitorització i l'anàlisi de dades i informacions.
- Detectar i analitzar els recursos i els serveis del territori.
- Dissenyar, planificar i implementar programes, projectes i accions inclusives.
- Oferir suport teòric, tècnic i metodològic a altres accions de caràcter inclusiu que s'impulsin en el territori.
- Fer el seguiment i l'avaluació de programes i serveis en l'àmbit de la inclusió social.
- Promoure que les polítiques locals i les diferents iniciatives de la societat civil incorporin la perspectiva de la inclusió i la cohesió socials.
- Promoure el treball en xarxa mitjançant la creació i la dinamització d'òrgans de participació o altres estructures i espais.

Aquestes funcions s'hauran de desenvolupar amb el compromís i la implicació de les diverses àrees, departaments i conselleries de l'ens local, així com la resta d'actors presents en el territori.

Les tasques principals de l'OTL són:

- a) Redactar i actualitzar la Diagnosi de l'exclusió i la inclusió social al territori. Aquest document s'haurà d'elaborar a partir d'una bateria d'indicadors i d'un mapa de recursos.
- b) Elaborar el Pla local d'inclusió social del territori, així com la seva avaluació.

- c) Recollir les accions concretes i mesurables que es desenvolupin en el territori, i identificar les bones pràctiques en inclusió social.
- d) Difondre la perspectiva de la inclusió i la cohesió socials per mitjà de:
 - L'impuls d'espais de formació i de difusió de pràctiques inclusives i cohesionadores (jornades, seminaris, etc.).
 - La presència de les OTL en espais de treball i participació que no són propis del PLIS.
- e) Oferir assessorament tècnic i suport metodològic per a la planificació, la definició i l'avaluació de projectes d'intervenció inclusius impulsats per:
 - L'ens local del PLIS.
 - Altres agents del territori.
- f) Dinamitzar estructures de treball en xarxa i espais de participació en el marc del PLIS.

BIBLIOGRAFIA

ALONSO SECO, José María. *Política social europea*. UNED, 2014

ARRIBA, Ana. *El concepto de exclusión en política social*. Unidad de Políticas Comparadas. Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2002.

BOURGUIGNON, François [et al]. "Luchas contra la pobreza". *Políticas sociales en Europa*, 2005, n. 18, p. 1-109.

DEPARTAMENT D'ACCIÓ SOCIAL I CIUTADANIA. *Document marc del programa per al desenvolupament de plans locals per a la inclusió social*. 2010.

DEPARTAMENT D'ACCIÓ SOCIAL I CIUTADANIA. *Pla d'acció per a la inclusió i la cohesió social a Catalunya 2010-2013*. 2010.

DEPARTAMENT DE BENESTAR SOCIAL I FAMÍLIA. *Document de propostes per a la lluita contra la pobresa i per a la inclusió social a Catalunya*. 2011.

DEPARTAMENT DE BENESTAR SOCIAL I FAMÍLIA. *Proposta de pacte per a la lluita contra la pobresa a Catalunya*. 2014.

DIPUTACIÓ DE BARCELONA. *Plans locals d'inclusió social. Guia metodològica revisada*. Col·lecció "Documents de Treball", sèrie Benestar Social, 13. 2012.

GALBRAITH, J. K. (1958), *The Affluent Society*. Boston: Houghton Mifflin [ed. cast.: *La sociedad opulenta*, Barcelona, Ariel, 1984].

GOUGH, Jamie; EISENSCHITZ, Aram; MCCULLOCH, Andrew. *Spaces of social exclusion*. London, New York: Routledge, 2006.

Navarro López, Vicenç. *El subdesarrollo social de España: causas y consecuencias*. Barcelona: Anagrama, 2006.

SEN, Amartya. *Nuevo examen de la desigualdad*. Alianza Editorial, 2004.

SUBIRATS, J. (dir.) *Pobresa y exclusión social. Un análisis de la realidad española y europea*. Barcelona: Fundació "La Caixa", 2004.

ANNEXOS

Annex I. Conceptes bàsics

El present glossari té com a finalitat oferir al lector algunes referències generals sobre alguns dels principals conceptes utilitzats en el Document marc.

Cohesió social

El concepte de *cohesió social* no és un concepte unívoc i es presta a diverses interpretacions. De fet, són molts els intents de delimitació conceptual realitzats en els últims anys. EUROsocial, el programa per a la promoció de la cohesió social a l'Amèrica Llatina proposa, per exemple, una definició operativa que especifiqui la *cohesió social* com 'un atribut de les societats que implica la igualtat d'oportunitats per tal que la població pugui exercir els seus drets fonamentals i assegurar el seu benestar, sense discriminació de cap tipus i atenent la diversitat'.

Aquesta definició pren elements àmpliament debatuts en el si de les principals institucions internacionals com el Consell d'Europa, la CEPAL, la Unió Europea i el Banc Mundial emfatitzant sobre tots els aspectes (fractura socioeconòmica, sentit de pertinença, solidaritat, igualtat d'oportunitats) referents al benestar dels individus com a element central de la cohesió social.

Segons algunes aproximacions analítiques, la cohesió social representaria la perspectiva comunitària de la inclusió social. Articula la diversitat dels membres d'una comunitat entre si (ciutat, poble, barri...) a través de diferents formes (bon veïnatge, suport i reconeixement social, intercanvis, xarxes socials, associacionisme, compartició de projectes, etc.). Els processos de cohesió social s'abordarien des de diferents vessants com: cobrir les necessitats bàsiques de feina, salut, habitatge, ingressos, educació i oci; assegurar les relacions, els intercanvis i les xarxes entre els individus i les comunitats; fomentar la tolerància, el sentiment de pertinença a la ciutat o a l'entorn, basat en la força de les experiències, de les identitats i dels valors compartits per les persones, des de la pluralitat i la diversitat.

Desenvolupament comunitari

Desenvolupament comunitari és un terme general per referir-se a les pràctiques d'activistes cívics, de ciutadans compromesos i de professionals que tenen com a objectiu la construcció de comunitats locals més fortes i més resilient.

El desenvolupament comunitari busca apoderar els individus i els grups, proporcionant-los les habilitats que necessiten per aconseguir un canvi en les seves comunitats. Aquestes capacitats es generen sovint a través de la formació de grups de persones que treballen per a una agenda comuna.

Desenvolupament humà

Des de mitjans dels anys 80, el Programa de les Nacions Unides per al desenvolupament (UNPD) estudia les estratègies de desenvolupament més adequades per superar els desequilibris generats per les polítiques econòmiques de la globalització. Amb aquest propòsit, les teories de l'economista Amartya Sen, premi Nobel d'Economia l'any 1998, han estat fonamentals.

Sen ha fet algunes de les contribucions més importants al concepte de *desenvolupament humà* en concebre'l com 'un procés d'expansió de les llibertats reals de què gaudeixen els individus i que es tradueix en la llibertat general que haurien de tenir per viure com els agradaria'. Utilitzant la terminologia esmentada, el desenvolupament humà és un procés mitjançant el qual es busca l'ampliació de les oportunitats per a les persones, augmentant els seus drets i les seves capacitats. L'èmfasi d'aquests esforços se situa en el plantejament del benestar dels ciutadans com a principal objectiu de les polítiques de desenvolupament, però un benestar no sols associat a nivells més alts d'ingressos. Des d'aquesta òptica, l'increment dels ingressos econòmics passa de ser l'únic objectiu dels processos de desenvolupament a transformar-se en un mitjà per aconseguir-ho.

Desigualtats

S'entén la desigualtat social d'una manera àmplia i que abasta temes d'igualtat d'oportunitats. Les desigualtats socials provoquen que en determinats llocs s'accentuin dinàmiques de fractura social i de trencament amb la comunitat, que es tradueixen en problemes de convivència i d'aïllament social.

Els eixos de la desigualtat social són: classe social, gènere, edat i procedència, origen o ètnia.

L'efecte d'una situació de risc d'exclusió social varia segons l'edat de la persona, el seu sexe i la seva procedència o ètnia; aquestes variables poden actuar com a intensificadores o atenuadores dels factors d'exclusió social. A aquests eixos, s'hi ha d'afegir la incidència dels trets personals que actuen de manera transversal i poden agreujar aquestes situacions.

Les situacions d'exclusió social tendeixen a concentrar-se en determinats barris, on conflueixen desigualtats en diversos àmbits (salut, habitatge, relacional, econòmic, etc.) o eixos intensificadors d'aquestes desigualtats.

Les desigualtats socials també es tradueixen en desequilibris territorials, ja que les persones disposen de possibilitats d'inclusió desiguals segons el lloc de residència.

Exclusió social

No es defineix en termes purament econòmics, sinó segons el tipus de participació que la persona té en la societat. Les causes de l'exclusió són multidimensionals i s'emmarquen en un procés de pèrdua d'integració o participació de l'individu en un o diversos àmbits de la societat.

Governança

La *Governança*, en el seu sentit més general, descriu 'les modalitats mitjançant les quals una comunitat decideix els mecanismes de l'acció col·lectiva i de presa de decisions per a la provisió dels béns públics'. De fet, hi ha tantes formes de governança com opcions d'acords sobre com organitzar-se col·lectivament. La diferència entre govern i governança és relativament simple. Governança es refereix a l'acte (l'acció) de governar. El govern és, en canvi, un instrument de governança. De fet, els sistemes de governança tenen en compte gairebé sempre la presència de múltiples governs.

Finalment, es pot assenyalar que la governança ha anat moltes vegades acompanyada per nombroses qualificacions, pel fet de voler ser més exhaustius i precisos en el contingut del terme. Existeixen, per tant: la bona governança, la governança global, la governança multinivell, la governança policèntrica, la governança multiactor i moltes més. En aquests últims anys, la Comissió Europea i el Comitè de les Regions de la Unió Europea, han publicat diversos llibres blancs sobre la “bona” governança i la governança “multinivell”.

Inclusió social

El concepte d'inclusió social ens remet a la participació dels diferents sectors de la població en un conjunt social més ampli. Aquesta participació està delimitada en tres àmbits clau: el mercat de treball i la producció econòmica, les xarxes de relacions afectives i socials i el reconeixement polític de la ciutadania i dels drets associats. Per tant, les característiques d'aquesta participació estan directament relacionades amb el grau de justícia i igualtat d'oportunitats que cada societat, en el conjunt social, sigui capaç de garantir als seus membres.

Itinerari vital

Les trajectòries vitals de les persones perden el seu component de predictibilitat, ja no hi ha un itinerari tipus que marca els moments de transició que es produeixen en la vida de les persones, aquestes transicions ja no són úniques i en uns moments determinats, sinó que es poden produir diverses vegades durant la trajectòria vital d'una persona. L'entrada i sortida del món laboral, la necessitat d'una formació continuada al llarg de la vida, la pèrdua de l'habitatge i el retorn a l'habitatge familiar són situacions que s'han incrementat significativament, avui.

Municipi inclusiu

Un municipi inclusiu és aquell en el qual es promouen polítiques públiques que cerquen l'equitat social i la igualtat d'oportunitats per a tota la ciutadania i tots els barris que en formen part. Un municipi inclusiu també és aquell que garanteix als ciutadans i ciutadanes l'accés als diferents recursos de caràcter formatiu, laboral, sanitari, residencial, de mobilitat, entre d'altres. Igualment, un municipi inclusiu és aquell que permet crear vincles comunitaris forts entre la ciutadania que faciliten desplegar un sentit de pertinença i reforcen la cohesió social.

Pacte

Acord escrit i públic mitjançant el qual les diferents forces polítiques i els actors presents al territori posen de manifest la seva voluntat de sumar esforços i ser coresponsables de les polítiques endegades vers la inclusió social al municipi o comarca.

Pobresa

La *pobresa* és un fenomen multidimensional, raó per la qual hi ha múltiples definicions i maneres de mesurar-la. L'indicador més utilitzat és el benestar econòmic, mesurat a través dels ingressos i el consum.

La pobresa pot ser absoluta o relativa. Per *pobresa absoluta* s'entén la 'falta de mitjans bàsics per sobreviure'. En aquest cas, la condició de no pobre està relacionada amb la capacitat d'evitar la privació absoluta.

Convençuts que l'ingrés, el consum i les necessitats de benestar d'unes persones depenen d'altres persones en la societat, els economistes també han definit les línies de la pobresa utilitzant mesures relatives. En aquesta línia, el tema de si un és pobre o no, com assenyala Galbraith (1958), depèn no solament dels ingressos de què es disposa sinó també dels ingressos dels altres en la societat. La *pobresa relativa* s'estableix com un 'percentatge de llars que viu per sota del llindar nacional de la pobresa'. Aquest llindar es calcula cada any a partir de la distribució dels ingressos de l'any anterior. Seguint els criteris recomanats per Eurostat, es fixa en el 60% de la mitjana dels ingressos per unitat de consum de les persones. Per tant, augmenta o disminueix en la mesura que ho faci la mitjana dels ingressos.

La taxa del risc de pobresa fa referència a la pobresa només en termes monetaris. Darrerament, ha pres més importància la taxa AROPE (At-risk-of poverty or exclusion), que intenta anar més enllà de la visió estrictament monetària i recull tres factors distints: la proporció de població que es troba o bé en situació de risc de pobresa, o bé en situació de privació material greu, o bé que viu en llars amb intensitat de treball molt baixa. La suma ponderada d'aquests tres factors donen lloc a aquest indicador de pobresa compost.

Política inclusiva

Una política pública, un programa o una actuació municipal tindrà un caràcter inclusiu quan tingui com a objectiu principal combatre, ja sigui de forma estratègica, preventiva o pal·liativa, un factor que pot provocar una situació de risc d'exclusió social en un individu, i faciliti la seva inclusió en els espais considerats clau per a la seva integració social. Igualment, una política pública, un programa o una actuació municipal tindran un caràcter inclusiu quan estiguin orientats a enfortir les capacitats i els recursos individuals i quan promogui l'apoderament de les persones que permeti fer front amb més mitjans i possibilitats a les situacions de risc i vulnerabilitat.

Vulnerabilitat

Aquest concepte s'utilitza per descriure una zona intermèdia entre la integració i l'exclusió social. Una persona vulnerable és aquella que pateix alguna debilitat en relació amb el seu entorn personal, familiar-relacional, socioeconòmic o politicoadministratiu i, en conseqüència, es troba en una situació de risc que podria desencadenar un procés d'exclusió social. El nivell de risc serà major o menor depenent del grau de deteriorament de l'entorn.

Annex II. Memòria qualitativa

Informació general

1. Any d'entrada al Programa

2. En quina fase es troba el Pla?

3. Ha estat aprovat per l'equip de govern de l'ens local (mes/any)?; en cas que no estigui aprovat, quan es preveu que ho sigui? (mes/any)

4. S'ha fet seguiment / avaluació del Pla? (mes/any)

5. Si s'ha fet seguiment de la implementació o avaluació, s'ha actualitzat o s'ha fet un nou pla? (mes/any)

6. Tècnic superior

Nom	% dedicació OT	Correu electrònic	Telèfon

7. Tècnic mitjà

Nom	% dedicació OT	Correu electrònic	Telèfon

8. Àrea o departament del qual depèn el Pla

9. L'Oficina Tècnica disposa d'altre personal adscrit, a banda dels anteriors?

10. En cas afirmatiu, de quin tipus de personal es tracta?

Nom	Tipus de vinculació	Any de vinculació al Pla	% Jornada	Titulació	Categoria

Oficina Tècnica

1. **Descriviu quines actuacions (de tipus transversal) s'han fet des de l'oficina tècnica (OG1 i OG2):**

Actuació
1.
2.
3.
4.

2. **Identifiqueu les característiques d'aquestes actuacions...**

1. **... des del punt de vista temàtic:**

Actuació	Línia d'actuació del PLIS ¹	Àmbit d'inclusió		
1.		Econòmic Residencial Comunitari	Laboral Sociosanitari Altres	Formatiu Relacional
2.		Econòmic Residencial Comunitari	Laboral Sociosanitari Altres	Formatiu Relacional
3.		Econòmic Residencial Comunitari	Laboral Sociosanitari Altres	Formatiu Relacional
4.		Econòmic Residencial Comunitari	Laboral Sociosanitari Altres	Formatiu Relacional

¹Vegeu "Objectius i línies d'actuació dels PLIS".

2. **... des del punt de vista estratègic:**

Actuació	Enfocament			
	Pal·liatiu	Preventiu	De capacitatció	Comunitari
1.				
2.				
3.				
4.				

3. Enumereu els resultats obtinguts i els productes generats a partir de cada una de les actuacions

Actuació	Resultats i productes	Calendari
1.	a) b) c)	
2.	d) e) f)	
3.	g) h) i)	
4.	f) g) h)	

4. Valoreu el grau d'assoliment de les actuacions planificades inicialment

Actuació	Grau d'assoliment		
	Total	Parcial	No realitzada/posposada
1.			
2.			
3.			
4.			

Treball en xarxa

5. Descriviu quines actuacions s'han fet per facilitar la creació del treball en xarxa, integrat, transversal i proper al territori entre tots els actors públics, privats i del tercer sector social (OG3).

Actuació
1.
2.
3.
4.

6. Identifiquen les característiques d'aquestes actuacions...

1. ... des del punt de vista temàtic:

Actuació	Línia d'actuació ¹	Àmbit d'inclusió		
1.		Econòmic Residencial Comunitari	Laboral Sociosanitari Altres	Formatiu Relacional
2.		Econòmic Residencial Comunitari	Laboral Sociosanitari Altres	Formatiu Relacional
3.		Econòmic Residencial Comunitari	Laboral Sociosanitari Altres	Formatiu Relacional
4.		Econòmic Residencial Comunitari	Laboral Sociosanitari Altres	Formatiu Relacional

¹Vegeu "Objectius i línies d'actuació dels PLIS".

2. ... des del punt de vista estratègic:

Actuació	Enfocament			
	Pal·liatiu	Preventiu	De capacitat	Comunitari
1.				
2.				
3.				
4.				

7. Enumereu els resultats obtinguts i els productes generats a partir de cada una de les actuacions.

Actuació	Resultats i productes	Calendari
1.	a) b) c)	
2.	d) e) f)	
3.	g) h) i)	
4.	f) g) h)	

8. Valoreu el grau d'assoliment de les actuacions planificades inicialment.

Actuació	Grau d'assoliment		
	Total	Parcial	No realitzada/posposada
1.			
2.			
3.			
4.			

Espais de participació

9. Descriviu quines actuacions s'han fet per dissenyar processos i instruments participatius per garantir la implicació ciutadana en la configuració de les actuacions inclusives (OG4).

Actuació
1.
2.
3.
4.

10. Identifiqueu les característiques d'aquestes actuacions...

1. ... des del punt de vista temàtic.

Actuació	Línia d'actuació ¹	Àmbit d'inclusió		
1.		Econòmic Residencial Comunitari	Laboral Sociosanitari Altres	Formatiu Relacional
2.		Econòmic Residencial Comunitari	Laboral Sociosanitari Altres	Formatiu Relacional
3.		Econòmic Residencial Comunitari	Laboral Sociosanitari Altres	Formatiu Relacional
4.		Econòmic Residencial Comunitari	Laboral Sociosanitari Altres	Formatiu Relacional

¹Vegeu "Objectius i línies d'actuació dels PLIS".

2. ... des del punt de vista estratègic:

Actuació	Enfocament			
	Pal·liatiu	Preventiu	De capacitat	Comunitari
1.				
2.				
3.				
4.				

11. Enumereu els resultats obtinguts i els productes generats a partir de cada una de les actuacions.

Actuació	Resultats i productes	Calendari
1.	a) b) c)	
2.	d) e) f)	
3.	g) h) i)	
4.	f) g) h)	

12. Valoreu el grau d'assoliment de les actuacions planificades inicialment.

Actuació	Grau d'assoliment		
	Total	Parcial	No realitzada/posposada
1.			
2.			
3.			
4.			

Accions innovadores

13. Descriu quines actuacions s'han fet per promoure pràctiques innovadores en l'abordament de l'exclusió social, tenint en compte les ruptures que es poden produir en la trajectòria de vida (OG5).

Actuació
1.
2.
3.
4.

14. Identifiqueu les característiques d'aquestes actuacions...

1. ... des del punt de vista temàtic:

Actuació	Línia d'actuació ¹	Àmbit d'inclusió		
1.		Econòmic Residencial Comunitari	Laboral Sociosanitari Altres	Formatiu Relacional
2.		Econòmic Residencial Comunitari	Laboral Sociosanitari Altres	Formatiu Relacional
3.		Econòmic Residencial Comunitari	Laboral Sociosanitari Altres	Formatiu Relacional
4.		Econòmic Residencial Comunitari	Laboral Sociosanitari Altres	Formatiu Relacional

¹Vegeu "Objectius i línies d'actuació dels PLIS".

2. ... des del punt de vista estratègic:

Actuació	Enfocament			
	Pal·liatiu	Preventiu	De capacitat	Comunitari
1.				
2.				
3.				
4.				

15. Enumereu els resultats obtinguts i productes generats a partir de cada una de les actuacions.

Actuació	Resultats i productes	Calendari
1.	a) b) c)	
2.	d) e) f)	
3.	g) h) i)	
4.	f) g) h)	

16. Valoreu el grau d'assoliment de les actuacions planificades inicialment.

Actuació	Grau d'assoliment		
	Total	Parcial	No realitzada/posposada
1.			
2.			
3.			
4.			

Eines de coneixement

17. Descriviu quines actuacions s'han fet per produir i transferir coneixement sobre la situació de l'exclusió social a l'àmbit local, així com els recursos i les accions o mesures per a la inclusió i la cohesió socials (OG6).

Actuació
1.
2.
3.
4.

18. Identifiqueu les característiques d'aquestes actuacions...

1. ... des del punt de vista temàtic.

Actuació	Línia d'actuació ¹	Àmbit d'inclusió		
1.		Econòmic Residencial Comunitari	Laboral Sociosanitari Altres	Formatiu Relacional
2.		Econòmic Residencial Comunitari	Laboral Sociosanitari Altres	Formatiu Relacional
3.		Econòmic Residencial Comunitari	Laboral Sociosanitari Altres	Formatiu Relacional
4.		Econòmic Residencial Comunitari	Laboral Sociosanitari Altres	Formatiu Relacional

¹Vegeu "Objectius i línies d'actuació dels PLIS".

2. ... des del punt de vista estratègic:

Actuació	Enfocament			
	Pal·liatiu	Preventiu	De capacitat	Comunitari
1.				
2.				
3.				
4.				

19. Enumereu els resultats obtinguts i els productes generats a partir de cada una de les actuacions.

Actuació	Resultats i productes	Calendari
1.	a) b) c)	
2.	d) e) f)	
3.	g) h) i)	
4.	f) g) h)	

20. Valoreu el grau d'assoliment de les actuacions planificades inicialment.

Actuació	Grau d'assoliment		
	Total	Parcial	No realitzada/posposada
1.			
2.			
3.			
4.			

Annex III. Relació de les línies d'actuació i indicadors dels objectius generals

A continuació es relacionen els indicadors de les línies d'actuació dels objectius generals. Aquests es concreten en 6 objectius generals, 13 línies d'actuació i 28 indicadors.

Les diferents línies d'actuació tenen pesos diferents, així com els indicadors, a fi d'adaptar-se a la valoració dels processos i actuacions.

Aquesta valoració és fruit del treball conjunt dels tècnics dels PLIS i de l'ICASS.

Descripcions de les abreviatures: OG (Objectiu general); LA (Línia d'actuació) i IND (Indicadors).

OG1. Promoure actuacions estratègiques i integrals que prioritzin la debilitació dels factors estructurals que generen processos d'exclusió social (25%).

LA 1.1. Impulsar, liderar i aprovar el procés del Pla local d'inclusió social (10%).

IND 1.1.1. Estat o fase de desenvolupament del Pla: a) moment inicial: 0%; b) diagnosi de l'exclusió i la inclusió socials al territori: 0,5%; c) procés d'elaboració: 1%; d) procés de validació i aprovació; e) execució: 3%; f) avaluació i actualització: 4% (4%).

IND 1.1.2. Productes elaborats en les fases de desenvolupament del Pla: a) memòria justificativa de la necessitat del PLIS i els seus objectius, esborrany del disseny de la primera planificació: 0%; b) diagnosi i mapes (vulnerabilitat, recursos i actors): 0,5%; c) planificació i memòria del procés: 1%; d) document aprovat del Pla local d'inclusió social: 1,5%; e) memòria d'actuacions: 2%; f) document d'avaluació: 3% (3%).

IND 1.1.3. El PLIS està assumit políticament i administrativament pel que fa a: a) Pla d'actuació municipal, Pla d'actuació comarcal o Pla estratègic; b) Comissió Tècnica i Política del PLIS; c) participació activa en altres plans de l'ens (un nivell: 1%; dos nivells: 2%; els tres nivells: 3%) (3%).

LA 1.2. Promoure actuacions adreçades a dos o més àmbits que incideixen o poden incidir en processos o situacions d'exclusió (9%).

IND 1.2.1. Taxa d'actuacions per habitant (%) (proporció directa de la puntuació) (3%).

IND 1.2.2. Percentatge d'actuacions adreçades a dos àmbits generadors d'exclusió o més (econòmic, laboral, formatiu, sociosanitari, residencial, relacional, comunitari-polític i espacial/territorial); en relació amb el conjunt d'actuacions del Pla (proporció directa de la puntuació) (6%).

LA 1.3. Promoure processos de capacitatció de l'autonomia de la població destinatària (6%)

IND 1.3.1. Percentatge d'actuacions que incorporen mesures de capacitatció dels individus (proporció directa de la puntuació) (6%).

OG2. Impulsar actuacions preventives i d'inclusió social des d'una òptica comunitària i territorial amb l'objectiu de reforçar les xarxes familiars, socials i comunitàries i afavorir la cohesió social (20%).

LA 2.1. Incorporar iniciatives d'acció i desenvolupament comunitari de caire preventiu, per tal de tenir present l'entorn físic i relacional de la persona (8%).

IND 2.1.1. Percentatge d'actuacions adreçades a capacitar i coresponsabilitzar grups o col·lectius concrets, per aconseguir un enfortiment en la comunitat i un efecte multiplicador (proporció directa de la puntuació) (8%).

LA 2.2. Establir mecanismes de coordinació, cooperació i col·laboració que interrelacionin les actuacions del PLIS amb els plans de desenvolupament comunitari i de ciutadania i immigració presents al territori, així com altres plans o projectes d'abordament comunitari (12%).

IND 2.2.1. Nombre de plans o projectes d'abordament comunitari en el territori (Pla de desenvolupament comunitari, Pla de ciutadania i immigració i/o altres): a) Un pla o projecte: 0,5%; b) dos plans o projectes: 0,75%; c) més de dos plans o projectes: 1% (1%).

IND 2.2.2. Percentatge d'actuacions del PLIS que es desenvolupen conjuntament amb altres plans o projectes d'abordament comunitari (Pla de desenvolupament comunitari, Pla de ciutadania i immigració i/o altres) (proporció directa de la puntuació) (6%).

IND 2.2.3. Nombre de reunions de coordinació entre el PLIS, el Pla de desenvolupament comunitari i el Pla de ciutadania i immigració: a) cap reunió: 0%; b) una reunió: 1%; c) dues reunions: 3%; d) tres reunions: 4%; e) més de tres reunions: 5% (5%).

OG3. Facilitar la creació del treball en xarxa, integrat, transversal i proper al territori entre tots els actors públics, privats i del tercer sector social (15%).

LA 3.1. Implicar els diferents departaments dels ens locals disposant d'espais i mecanismes de coordinació i seguiment interdepartamentals (7%).

IND 3.1.1. Nombre d'espais estables de treball en xarxa del PLIS on participen altres regidories o àrees de l'ens local: a) un espai: 1%; b) més d'un espai: 2% (2%).

IND 3.1.2. Percentatge de regidories o àrees de l'ens local que participen en espais estables de treball en xarxa del PLIS (proporció directa de la puntuació) (2%).

IND 3.1.3. Percentatge d'actuacions que es desenvolupen conjuntament amb altres regidories o àrees de l'ens local (proporció directa de la puntuació) (3%).

LA 3.2. Establir espais i procediments de coresponsabilitat, treball i negociació entre el màxim d'actors que treballen en el camp de la inclusió social al territori (públics, privats i del tercer sector) (8%).

IND 3.2.1. Nombre d'espais estables de treball en xarxa del PLIS amb actors diversos del territori (públics, privats i tercer sector): a) un espai: 1%; b) dos espais: 2%; c) més de dos espais: 3% (3%).

IND 3.2.2. Percentatge d'actuacions vinculades a espais de treball en xarxa del PLIS amb diversos actors del territori (públics, privats i del tercer sector) (proporció directa de la puntuació). (5%).

OG4. Dissenyar processos i instruments participatius per garantir la implicació ciutadana en la configuració de les actuacions inclusives (13%).

LA 4.1. Establir mecanismes de participació (informació, deliberació, consulta) amb actors de tots els nivells (públics, entitats socials, tercer sector, agents socials, ciutadania i privats) (9%).

IND 4.1.1. Nombre de processos participatius (informació, deliberació, consulta) relacionats amb actuacions inclusives: a) un procés: 1%; b) dos processos: 2%; c) més de dos processos: 4% (4%).

IND 4.1.2. Nombre d'òrgans de participació ciutadana articulats des del PLIS o en els quals participa: a) un òrgan: 1%; b) dos òrgans: 2%; c) tres òrgans: 3%; d) més de tres òrgans: 5% (5%).

LA 4.2. Elaborar i impulsar un pacte de ciutat o de comarca a favor de la inclusió i la cohesió socials, i fer-ne el seguiment (4%).

IND 4.2.1. Desenvolupament o implantació del pacte local a favor de la inclusió social: a) no hi ha pacte formalitzat: 0%; b) procés d'elaboració del pacte: 0,5%; c) aprovació política del pacte: 1%; d) publicació del pacte i procés d'adhesions: 1,5%; e) aplicació del pacte: 2%; f) avaluació: 3%; g) revisió del pacte: 4% (4%).

OG5. Promoure pràctiques innovadores en l'abordament de l'exclusió social, tenint en compte les ruptures que es poden produir en la trajectòria de vida (15%).

LA 5.1. Donar resposta a situacions i problemàtiques de forma creativa i original, amb nous enfocaments, tenint en compte els cicles vitals (8%).

IND 5.1.1. Percentatge d'actuacions del PLIS que incorporen procediments o metodologies creatives i originals (respecte de les formes emprades habitualment pel nostre ens), sobre el total d'actuacions del PLIS (proporció directa de la puntuació) (4%).

IND 5.1.2. Percentatge d'actuacions del PLIS en què s'han articulat els recursos (econòmics, humans) de forma creativa i original (respecte de les formes emprades habitualment pels nostres ens), sobre el total d'actuacions del PLIS (proporció directa de la puntuació) (4%).

LA 5.2. Aplicar els criteris de bones pràctiques en matèria d'inclusió a les accions que es desenvolupin en el territori (vegeu la fitxa de bones pràctiques a la web del Departament de Benestar Social i Família) (7%).

IND 5.2.1. Difusió dels criteris de BP: a) publicació dels criteris de BP, b) difusió entre els departaments de l'ens local, c) difusió entre els agents que participen en el PLIS, d) difusió al territori (dos criteris: 1%; tres criteris: 2%; amb el criteri d: 2%) (2%).

IND 5.2.2. Valor de consideració dels criteris de BP en les pràctiques innovadores: a) disseny de la pràctica: 0,5%; b) execució de la pràctica: 1%; c) seguiment de la pràctica: 1,5%; d) avaluació: 2% (2%).

IND 5.2.3 Percentatge d'actuacions dels PLIS que compleixen els criteris de BP en inclusió, sobre el total d'actuacions del PLIS (proporció directa de la puntuació) (3%).

OG6. Produir i transferir coneixement sobre la situació de l'exclusió social a l'àmbit local, així com els recursos i les accions o mesures per a la inclusió i la cohesió socials del territori (12%).

LA 6.1. Generar coneixement sobre les desigualtats socials, els riscos d'exclusió social i els recursos per a la inclusió social existents en el territori, aportant indicadors i elements de diagnosi útils per a la inclusió i la cohesió socials, la seva avaluació periòdica i el seu (re)disseny (7%).

IND 6.1.1. Nombre d'estudis/treball fets sobre la situació de l'exclusió social de caire local, així com els recursos i les accions o mesures per a la inclusió i la cohesió: a) un estudi: 1,5%; b) més d'un estudi: 3% (3%).

IND 6.1.2. Hi ha algun sistema específic d'indicadors locals sobre la situació d'exclusió social, actualitzat?: a) no:0%; b) bateria d'indicadors sense una actualització periòdica de dades: 1%; c) bateria d'indicadors amb una actualització periòdica de dades: 4% (4%).

LA 6.2. Establir fórmules per difondre i posar a disposició de l'ens local el coneixement sobre la situació de l'exclusió social i les accions inclusives que s'estan generant en el territori (5%).

IND 6.2.1. Hi ha una proposta específica de comunicació del PLIS (sí/no): a) no=0%; b) s'està elaborant: 0,5%, c) sí: 1% (1%).

IND 6.2.2. Nombre d'actuacions fetes per difondre la situació de l'exclusió social a l'àmbit local: a) una actuació: 1%; b) més de d'una actuació: 2% (2%).

IND 6.2.3. Nombre d'actuacions fetes per difondre les accions inclusives que s'estan generant en el territori: a) una actuació: 1%; b) més d'una actuació: 2% (2%).

Annex IV. Relació d'ens locals que participen en el programa per al desenvolupament de plans locals d'inclusió social 2014

Província de Barcelona (21):

Ajuntament d'Esplugues de Llobregat
Ajuntament d'Igualada
Ajuntament de Badia del Vallès
Ajuntament de Barcelona
Ajuntament de Cerdanyola del Vallès
Ajuntament de Cornellà de Llobregat
Ajuntament del Prat de Llobregat
Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat
Ajuntament de Manresa
Ajuntament de Martorell
Ajuntament de Mataró
Ajuntament de Rubí
Ajuntament de Sabadell
Ajuntament de Sant Boi de Llobregat
Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet
Ajuntament de Terrassa
Ajuntament de Vic
Ajuntament de Viladecans
Ajuntament de Vilanova i la Geltrú
Consell Comarcal del Baix Llobregat
Consell Comarcal del Berguedà

Província de Girona (11):

Ajuntament de Figueres
Ajuntament de Girona
Ajuntament de Lloret
Ajuntament de Palafrugell
Ajuntament de Salt
Consell Comarcal del Gironès
Consell Comarcal de l'Alt Empordà
Consell Comarcal del Pla de l'Estany
Consorci d'Acció Social de la Garrotxa
Consorci de Benestar Social del Ripollès
Consorci de Benestar Social de la Selva

Província de Lleida (3):

Ajuntament de Lleida
Consell Comarcal de la Noguera
Consell Comarcal de la Segarra

Província de Tarragona (7):

Ajuntament de Cambrils

Ajuntament del Vendrell

Ajuntament de Reus

Ajuntament de Tarragona

Ajuntament de Valls

Consell Comarcal de la Conca de Barberà

Consell Comarcal del Tarragonès

